

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.69-3.35>**Б. О. Шевель**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Одним із головних пріоритетів, що визначає траєкторію вдосконалення української освіти, є її перетворення на ефективний важіль економічного розвитку країни, підготовка педагогічних фахівців нової генерації. У статті автором обґрунтовується важливість економічної підготовки майбутніх учителів технологій. Проаналізовано основні підходи до трактування поняття «педагогічні умови». Розглянуто погляди сучасних дослідників щодо педагогічних умов професійної підготовки студентів різних напрямів. Констатовано, що досягнення високого рівня економічної компетентності майбутніх учителів технологій забезпечується шляхом реалізації правильно підібраних педагогічних умов.

На основі проведеного теоретичного дослідження нами було визначено комплекс педагогічних умов, які будуть сприяти розвитку економічної компетентності майбутніх учителів технологій та охоплюють широке коло різних напрямів їх педагогічної діяльності. Успішність функціонування визначеного комплексу педагогічних умов може бути реалізована шляхом урахування їх цілісності та взаємозалежності.

Обґрунтовано місце педагогічних умов у системі теоретичного й методологічного знання. Встановлено, що їх основною функцією є оптимізація педагогічної системи й підвищення ефективності педагогічного процесу підготовки майбутніх учителів технологій. До педагогічних умов належать: індивідуалізація економічної підготовки майбутніх учителів технологій на основі їх вхідного рівня прояву економічної компетентності; практична спрямованість підготовки вчителів технологій до проведення економічної діяльності; мотиваційно-ціннісна орієнтація підготовки до проведення економічної діяльності; підготовка до проведення економічної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі.

Врахування та реалізація окреслених педагогічних умов у навчально-виховному процесі вищого педагогічного навчального закладу забезпечить ефективну діяльність майбутнього вчителя технологій на шляху до формування економічної грамотності учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключові слова: педагогічні умови, економічна компетентність, майбутні учителі технологій, економічна підготовка.

Постановка проблеми. Розвиток в Україні ринкових відносин актуалізує вдосконалення економічної підготовки майбутніх учителів технологій – розвиток їх економічної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нові підходи в організації економічної освіти й виховання учнівської молоді через систему трудової підготовки розробляли такі вчені як О. Вачевський, А. Вихрущ, Г. Левченко, В. Мадзігон, А. Нісімчук, І. Прокопенко, В. Сидоренко, Д. Тхоржевський та інші.

Розвиток економічної компетентності майбутніх учителів технологій відбувається на основі комплексу педагогічних умов. Під умовами науковці зазвичай розглядають сукупність об'єктів, процесів, відносин, які необхідні для формування, існування та зміни визначеного об'єкта. Так, наприклад, на думку Р. Гурової під «умовою» варто розуміти все те, від чого залежить інше; середовище, обстановку, в якій перебувають і без якої не можуть існувати предмети, явища [2].

В сучасній науковій практиці існує велика кількість підходів до трактування поняття «педагогічні умови». При цьому дослідники неоднозначні у визначенні назви цього терміну: «організаційно-методичні умови», «організаційно-педагогічні умови», «педагогічні умови» тощо.

Так, наприклад, у деяких дослідженнях вводиться поняття «дидактична умова», котре розглядається як обставина процесу навчання, що є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення дидактичних цілей (В. Андрєєв).

Мета статті. Метою нашого дослідження є визначення педагогічних умов розвитку економічної компетентності майбутніх учителів технологій.

Виклад основного матеріалу. У нашому дослідженні доцільним буде використання терміну «педагогічні умови», дотримання яких сприятиме розвитку економічної компетентності майбутніх учителів технологій.

Розглянемо основні підходи до визначення сутності та структури поняття «педагогічні умови».

На думку М. Звереві педагогічні умови відрізняються від інших умов, наприклад, соціальних, психологічних, організаційних. Так соціальні умови відображають особливості ставлення суспільства до проблем розвитку професійної компетентності педагогічних працівників, вимоги до атестації педагогів. Психологічні умови базуються на закономірностях розвитку та самореалізації особистості вчителя та передбачають створення психологічного комфорту з урахуванням індивідуальних особливостей. Організаційні умови визначають загальні вимоги до структури та порядку проходження підготовки. Педагогічні умови складають змістовну характеристику компонентів (зміст, організаційні форми, засоби навчання та характер взаємин між учителем та учнями) та конструюють педагогічну систему [3].

Досліджуючи професіоналізм управлінської діяльності керівників шкіл, Т. Сорочан зазначає, що «педагогічні умови – це характерні особливості підготовки керівників шкіл до управлінської діяльності в системі післядипломної педагогічної освіти, які сприяють розвитку професіоналізму» [9, с. 221].

Доцільність розробки педагогічних умов, які сприяють розвитку економічної компетентності майбутніх учителів технологій, потребує належного обґрунтування.

Необхідними умовами формування ключових компетентностей майбутніх педагогів є: розробка методологічної бази побудови моделі формування компетентностей; індивідуалізація освітньої діяльності на основі діагностичного оцінювання особистісно-професійного потенціалу студента; психологічний супровід освітньої діяльності; спеціальна підготовка (навчання технологіям формування компетентностей); ефективне сполучення теоретичного і практичного у змісті модулів освітніх програм; створення рефлексивного середовища, впровадження якого призведе до розвитку суб'єктів освітнього процесу [5].

На основі власного дослідження А. Зубко класифікує організаційно-педагогічні умови вдосконалення навчального процесу, котрі сприяють ефективному впровадженню тренінгового навчання:

- перша група – умови, що забезпечують процес навчання (рівень професійності тих, хто навчає; ступінь готовності до навчання тих, хто навчається);

- друга група – умови, які забезпечують удосконалення навчального процесу (матеріально-технічне; навчально-методичне забезпечення процесу) [4].

Організаційно-педагогічні умови, на думку дослідників, є різновидом педагогічних умов, які залежать від особливостей організації навчально-виховного процесу.

О. Шайкіна, визначаючи педагогічні умови розвитку педагогічної творчості студентів, виділяє три їх групи, що впливають на успішність розвитку педагогічної творчості: особистісні умови, когнітивні умови, соціальні умови. Сукупність цих складових є визначальною умовою розвитку творчого потенціалу особистості студента [10].

На думку О. Артеменко, до структури комплексу педагогічних умов, спрямованих на розвиток професійного успіху фахівців, можна віднести наступні:

- створення евристичних ситуацій, які ініціюють пізнавальну самостійність слухачів, залучення до пошукової, проєктної, творчої діяльності;
- сприяння процесу використання інтерактивних і традиційних активних способів навчання;

- розробка завдань як певної системи, що дає слухачеві змогу поступово оволодівати досвідом здійснення способів діяльності, систематично опановувати вміння самостійної роботи з різними джерелами інформації, з алгоритмами дій, з яких складається кожне таке вміння;

- створення для слухачів можливості при переході від одного рівня до іншого оволодівати вмінням вибирати (із запропонованих) завдання вищого рівня складності й самостійності;

- розробка завдань для індивідуальної самоосвітньої роботи, які викликають інтерес у слухачів, що досягається новизною поставлених завдань, незвичністю їхнього змісту, розкриттям перед студентами практичного значення пропонованого для вирішення завдання чи методу тощо;

- надання можливостей постійної рефлексії власної діяльності сприяє усвідомленню кожним слухачем особистої та суспільної значущості самоосвіти, бажання продовжувати її [10].

Говорячи про розвиток економічної компетентності майбутніх учителів технологій, не варто забувати, що показником її прояву може стати створення в навчальному закладі відповідного середовища, підґрунтям для повноцінного функціонування якого повинні стати створені умови, які визначаються тими завданнями та пріоритетами, які ставлять перед собою керівництво та колектив.

Перш за все – це визначення пріоритету, тобто: визнання проблеми удосконалення економічної підготовки однією з найважливіших. Для досягнення цієї мети доцільно розробити наскрізну програму; забезпечити проведення систематичної роботи та моніторингу змін, які відбуваються в ЗВО та пов'язані з питаннями економічної підготовки; враховувати результати моніторингу під час розробки програм розвитку та фінансування навчального закладу.

Перетворення мають стосуватися не тільки загальної організації, але й безпосередньо заняття – це забезпечення позитивного педагогічного та психологічного впливу кожного викладача на своїх студентів під час проведення занять з максимальною індивідуалізацією цього впливу.

Що стосується теоретичного аспекту, тобто забезпечення певного рівня знань студентів та викладачів з економічних питань, то рішенням може стати введення в навчальні програми спеціального предмету. При цьому необхідно пам'ятати, що головна його мета – виховання у студентів потреби у власному економічному розвитку. Для викладачів доцільно організувати курси підвищення кваліфікації, професійної перепідготовки.

Створити економічне середовище навчального закладу, яке на практиці буде ефективно забезпечувати економічну підготовку, можливо лише за умови створення педагогічного колективу однодумців.

На основі проведеного теоретичного дослідження нами було визначено комплекс педагогічних умов, які будуть сприяти розвитку економічної компетентності майбутніх учителів технологій. Успішність функціонування визначеного комплексу педагогічних умов може бути реалізована шляхом урахування їх цілісності та взаємозалежності.

Отже, першою умовою є *індивідуалізація економічної підготовки майбутніх учителів технологій на основі їх вхідного рівня прояву економічної компетентності*.

Вирішення цієї проблеми ми вбачаємо в оновленні та в оптимізації змісту теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів технологій, формуванні у них компетентності щодо побудови цього процесу на основі індивідуального підходу.

Виокремлюючи таку педагогічну умову, ми спиралися на твердження О. Пехоти, головна ідея якого полягає в тому, що індивідуалізація в цілому є закономірним фактом людської історії. Вихідним положенням для дослідження сутності індивідуалізації є те, що вона являє собою сукупність елементів, процесів, тенденцій, які утворюють особливу форму існування явищ об'єктивної дійсності [8, с. 18].

На основі цього можна зазначити, що економічну підготовку вчителів технологій слід починати лише після визначення вхідного рівня прояву економічної компетентності. Таким чином, першочерговим завданням є проектування репрезентативної методики оцінювання, а на основі результатів оцінювання – планування індивідуального маршруту навчання.

Наступна педагогічна умова тісно пов'язана з попередньою та полягає в *забезпеченні взаємозв'язку економічної освіти й підготовки до педагогічної діяльності вчителів технологій*. Під час її проектування ми виходили з тієї позиції, що розвиток економічної компетентності майбутніх учителів технологій повинен відбуватися паралельно із класичною підготовкою вчителів у системі вищої педагогічної освіти. При цьому слід враховувати, що економічна діяльність є невід'ємною складовою професійної діяльності вчителя технологій.

Наступна педагогічна умова (проектуючи її, ми виходили з того, що процес економічної підго-

товки носить практичний характер) – *практична спрямованість підготовки вчителів технологій на проведення економічної діяльності*. Саме практична діяльність повинна стати результатом сформованості економічної компетентності, і як наслідок, відповідний рівень стану підготовки учнів школи. Тобто варто виходити з необхідності систематично використовувати набуті знання під час їх майбутньої професійної діяльності.

«Проблема мотиваційного забезпечення навчально-творчої діяльності студентів українська, адже від чинників підвищення мотивації істотно залежить ефективність кінцевого результату – освітнього продукту» [7, с 82], – слушно підкреслює В. Нагаєв.

Таким чином, *мотиваційно-ціннісна орієнтація підготовки до проведення економічної діяльності* спрямована на забезпечення усвідомлення майбутніми вчителями значущості власної праці, наявності позитивного мотиву до проведення економічної діяльності, особистісного значення цієї діяльності, що забезпечується шляхом структуризації та спрямованого відбору навчального матеріалу для організації суб'єкт-суб'єктних відносин викладача та студентів, заснованих на принципах довіри, співучасті, рівноправного партнерства, діалогу.

Особлива роль мотиваційного чинника також наголошується багатьма фахівцями освіти. Наприклад, на думку В. Манька, необхідна «Постійна увага до мотиваційної основи навчально-професійної діяльності – створення оптимальних умов діяльності, опора на професійно-пізнавальний інтерес, актуалізація соціально-ціннісних мотивів – відкриває можливість значного покращення якості підготовки фахівців під час навчання та цілеспрямованого впливу на формування особистості в цілому» [6, с 111].

Останньою за списком, але не за значенням, педагогічною умовою розвитку економічної компетентності майбутніх вчителів є їх *підготовка до проведення економічної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі*.

У дослідженні ми виходимо з того, що диференціація являє собою дві сторони одного процесу економічної діяльності, організація якої забезпечується вчителем і визначається тим, які цілі він ставить перед собою й учнями, й тим, які шляхи він вибирає для їх досягнення. Диференціація визначає принцип і спосіб організації діяльності учнів у межах розподілу їх зусиль у досягненні намічених цілей. Стан матеріально-технічного забезпечення в цьому контексті є вказівкою на ті підстави, за якими здійснюється диференціація. Інакше кажучи, вона дозволяє уточнити, з яких індивідуальних характеристик учнів здійснюється їх розподіл на групи.

Сукупність педагогічних умов, способів їх взаємозв'язку і співвідношення в них навчальних і виховних компонентів припускає перебіг певних

змістовних процесів, які взаємодіють між собою й визначають динаміку та зміст формування економічної компетентності у вчителів технологій. Під час цих процесів проявляються, формуються й розвиваються ті необхідні фахові знання, вміння, здатності, професійно важливі якості, які забезпечують майбутньому фахівцеві можливість свідомо й адекватно оцінити свої професійні можливості, ставлення до власної професійної діяльності.

Висновки і пропозиції. Зміст розроблених педагогічних умов охоплює широке коло різних напрямів педагогічної діяльності майбутніх учителів технологій, оптимальна реалізація яких досягається за допомогою покрокової методики, складниками якої є: визнання проблеми економічної підготовки як учнів, так і вчителів однією з найважливіших; відповідальність за вирішення питань підготовки всіх учасників педагогічного процесу до життя в сучасному соціумі; забезпечення позитивного педагогічного та психологічного впливу з максимальною його індивідуалізацією; забезпечення необхідного рівня економічної грамотності; зміцнення матеріальної бази навчального закладу.

Список використаної літератури:

1. Артеменко О. Педагогічні умови розвитку професійної успішності майбутнього вчителя-філолога. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. 2012. № 24. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2012_24/files/P2412_12.pdf.
2. Гурова Р. Социально-педагогические исследования и современность. Советская педагогика. 1989. № 2. С. 79–86.
3. Зверева М. О понятии «дидактические условия». *Новые исследования в педагогических науках*. Москва : Педагогика, 1987. № 1. С. 29–32.
4. Зубко А. Організаційно-педагогічні умови вдосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2002. 22 с.
5. Кравченко Г. Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти. Теорія та методика управління освітою. 2010. № 3. URL : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/ttmuo/2010_3/10krappe.pdf.
6. Манько В. Аналіз потребо-мотиваційної сфери студентів-аграрників з високою успішністю в навчанні. *Науковий вісник НАУ*. 2005. № 88. С. 102–111.
7. Нагаєв В. Дидактичні основи формування творчої особистості аграрного менеджера в умовах Болонського процесу : монографія. Харків : ХНАУ, 2006. 528 с.
8. Пехота Е. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя : монография / под общей редакцией М.А. Зязюна. Київ, Вища школа, 1997. 281 с.
9. Сорочан Т. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика : монографія. Луганськ : Знання, 2005. 384 с.
10. Шайкіна О. Педагогічні умови розвитку інженерно-педагогічної творчості студентів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2012. № 6(53). URL: http://zbirnyk.snu.edu.ua/document/sborniki/2012/6/PDF/29_Wajkina.pdf.

Shevel B. Pedagogical conditions of developing economic competence of future teachers of technology

One of the main priorities that determines the trajectory of improving the Ukrainian education is its transformation into an effective lever of economic development of the country as well as training pedagogical specialists of the new generation. The author of the article substantiates the importance of economic training of future teachers of technologies. The main approaches to the interpretation of the concept "pedagogical conditions" are analyzed in the article. The views of the modern researchers on pedagogical conditions of professional training of the students of different fields of study are considered. It is stated that the achievement of a high level of economic competence of future teachers of technologies is ensured by implementing properly selected pedagogical conditions.

Based on the theoretical study, we have identified a set of pedagogical conditions that will contribute to the development of economic competence of future technology teachers and cover a wide range of different areas of pedagogical activity. The success of the functioning of a certain set of pedagogical conditions can be realized by taking into account their integrity and interdependence.

Based on the theoretical generalizations, pedagogical conditions of developing economic competence of future teachers of technologies were determined. The place of pedagogical conditions in the system of theoretical and methodological training is substantiated. It is determined that their main function is to optimize the pedagogical system and increase the efficiency of the pedagogical process of training of future teachers of technologies. Pedagogical conditions include the individualization of economic training of future teachers of technologies based on their entry level of displaying economic competence; the practical orientation of training teachers of technologies for economic activity; motivational and valuable orientation of training for economic activity; preparing for conducting economic activity in a comprehensive educational institution. Taking into account and implementing the specified pedagogical conditions into the educational process of the higher pedagogical educational institution will ensure the effective activity of the future teacher of technologies in the process of forming economic competence of secondary school pupils.

Key words: pedagogical conditions, economic competence, future teachers of technologies, economic training.